

Jesper Lundqvist

Fideli Sundqvist

OLIKA

KAN
DET
HÄNDA
IGEN
?

OM ANDRA VÄRLDSKRIGET
OCH FÖRINTELSEN

KAN DET HÄNDA IGEN?

Om andra världskriget
och Förintelsen

JESPER LUNDOVIST
FIDELI SUNDQVIST

INNEHÅLL

FÖRORD

VARFÖR FINNS DEN HÄR BOKEN?11

KAPITEL 1

OM HUR DET BÖRJADE17

Om det första stora kriget

Om syndabockar

Om Adolf Hitler

Om svastikan

Om hur Hitler försökte ta makten

Om nazisternas lögner

KAPITEL 2

OM HUR NAZISTERNA TOG MAKTEN41

Om hur nazismen växte

Om Hitler som diktator

Om hur människor spärrades in

Om förföljelsen av judar

Om att protestera eller inte

KAPITEL 3

OM DET SOM ALDRIG FICK HÄNDA61

Om Hitlers plan

Om varför Hitler inte stoppades

Om hur gränserna stängdes

Om Sveriges så kallade neutralitet

Om gettot i Warszawa

Om människans grymhet

Om resan till lägren

Om förintelseläger

Om hur kriget slutade

KAPITEL 4

OM VAD SOM HÄNDE SEDAN101

Om Förintelsen

Om rättegångarna

Om vikten av att minnas

Om ondska

Om vanans makt

Om att tro på sådant som inte finns

Om nazisternas fantasier

Om nazister idag

Om demokrati

Om vad vi vet nu

FÖRORD

VARFÖR FINNS DEN HÄR BOKEN?

Det här är en bok om någonting som har hänt på riktigt.
Någonting som inte borde ha fått hända. Men det hände
i alla fall. Och miljontals människor dog. Helt i onödan.

Det som hände var ett krig och ett folkmord.
Ett folkmord är detsamma som ett massmord där
man försöker döda alla i ett helt folk. Kriget kallas
nu för det andra världskriget. Folkmordet kallas för
Förintelsen. Orsaken till både kriget och folkmordet var det
nationalsocialistiska partiet, eller nazisterna, och dess ledare
Adolf Hitler, som tog makten i Tyskland 1933. Men hur kunde
Hitler få och behålla makten? Och kan det fruktansvärda som
hände då hända igen? Det vill den här boken berätta om och
fundera kring. Den vill försöka förklara och förstå varför det
blev så hemskt som det blev. För om vi förstår vad som hände
kan vi undvika att det blir så igen.

1933 låter som det var jättelänge sedan, men det är inte längre sedan att både mina mor- och farföräldrar levde.

De var till och med nästan vuxna och på väg att bilda familj. Kanske du också har släktingar som var födda då? Kanske de till och med minns saker från den tiden.

Och Tyskland är inte särskilt långt borta. Bara på andra sidan Danmark. Det tar inte mer än ungefär fyra timmar att köra dit med bil från Malmö. Då hinner du stanna och köpa glass också.

Jag som har skrivit boken är inte historiker. Men jag är nyfiken och tycker om att förstå saker. Jag har läst väldigt mycket om det som hände och den här boken är mitt försök att, på ett så enkelt sätt jag kan förklara det jag tycker mig ha förstått. Lena Berggren, som är docent i historia vid Umeå Universitet, har hjälpt till med faktagranskning. Alla tankar och funderingar är mina egna.

När jag skrev texten i boken var det ingen som trodde att det skulle bli ett stort krig i Europa igen. Men så invaderade Rysslands president Vladimir Putin sitt grannland Ukraina. Precis som Tyskland ligger varken Ryssland eller Ukraina särskilt långt från Sverige.

Förhoppningsvis blir det kriget inte lika stort som andra världskriget, och förhoppningsvis håller det inte på lika länge. Men Rysslands invasion av Ukraina visar att krig kan hända än idag, också alldeles nära oss.

Ju mer vi förstår om varför och hur krig startar, desto större chans är det att vi ser när hemska saker är på väg att hända och kan hindra dem. Jag har skrivit den här boken för att fler ska få möjlighet att förstå. För att det ska vara mindre risk att riktigt hemska saker ska hända. Tack för att du läser den.

Jesper Lundqvist

PS

Det här är, som du förstår, en bok som innehåller mycket som är otäckt och obehagligt. Tycker du det är jobbigt att läsa om krig, våld och mord är du inte ensam. Det kan vara bra att ha någon vuxen att prata med om det du har läst.

KARTA
ÖVER
EUROPA
1933

ISLAND

IRLAND

STORBRITANNIEN

NORGE

SVERIGE

FINLAND

ESTLAND

LETTLAND

LITAUEN

SOVJETUNIONEN

TYSKLAND

POLEN

LUXEMBURG

FRANKRIKE

SCHWEIZ

ÖSTERRIKE

UNGERN

TJECKOSLOVAKIEN

RUMÄNIEN

PORTUGAL

SPANIEN

ITALIEN

JUGOSLAVIEN

BULGARIEN

ALBANIEN

GREKLAND

TURKIET

OM HUR DET BÖRJADE

OM DET FÖRSTA STORA KRIGET

En gång var det ett stort krig i Europa. Sjuttio miljoner soldater krigade. Nio miljoner av dem dog. Kriget kallades då för världskriget. Nu kallas det för det första världskriget. Men när det hände visste ingen att det skulle komma ett till krig. Där ännu fler skulle dö. Därför kallades det världskriget.

Världskriget varade i flera år. Tyskland förlorade. Det är dyrt med krig. Vapen och uniformer kostar mycket. Städer som bombas sönder måste byggas upp igen. Medan kriget pågick fick många tyskar sluta sina vanliga jobb och bli soldater istället. När inte lika många arbetade blev landet fattigt. Eftersom många soldater hade dött i kriget fanns det för lite folk till de jobb som fanns, även efter kriget.

Länderna som vann kriget tyckte det var Tysklands fel att det varit krig. De bestämde att det därför var rättvist att Tyskland fick betala deras kostnader också. Som straff. De bestämde också att Tyskland skulle betala skadestånd. Skadestånd är pengar någon som orsakat en skada betalar till den som råkat ut för skadan.

Men var det Tysklands fel?

Det är rätt svårt att reda ut vems fel det första världskriget var. Men det var knappast bara Tysklands fel. Och det var absolut inte folket som bodde i Tysklands fel. Vanliga människor vill nästan aldrig ha krig. Men nu är det så att det är de som vinner krigen som bestämmer, och i det här fallet bestämde de att Tyskland skulle betala. Tyskarna blev ännu fattigare och var tvungna att låna pengar från USA för att ha råd att betala tillbaka. De kände sig mycket orättvist behandlade.

VARFÖR ÄR DET
VINNARNA I KRIGET
SOM BESTÄMMER?

ÄR DET
RÄTTVIST?

HAR DU KÄNT DIG
ORÄTTVIST BEHANDLAD?

HUR KÄNDES DET?

OM SYNDABOCKAR

Att ge någon skulden för något kallas för att göra någon till syndabock. Det är detsamma som att skylla ifrån sig. Den som kallas syndabock kanske inte har gjort det hen anklagas för. Eller så har hen inte gjort det på egen hand, utan det var flera som var med.

Varför kallas det för syndabock?

Att skylla ifrån sig har människor gjort i alla tider. Ordet syndabock kommer från en flera tusen år gamla ritual. En ritual är en handling människor gör tillsammans, som alltid görs på samma sätt och som har ett syfte. Synder är sådant man skäms för. I ritualen tänkte folk att de förde över sina synder till en getabock eller ett annat djur. Sedan dödade de djuret för att göra sig av med sina synder. Ingenting blev så klart bättre av det. Förutom att de som skämdes kanske skämdes lite mindre en stund.

Alla hade syndabockar

De som bestämde i länderna som vann världskriget gjorde Tyskland till syndabock. Tyskarna hade egna syndabockar som de skyllde på för att det blivit fattigt och eländigt i Tyskland. Länderna som vann kriget, så klart. Men även andra.

Människor delades upp

Precis som många gör nu för tiden tänkte man på den här tiden att det var skillnad på olika människor. Den grupp man själv tillhörde var lätt att förstå, medan de man tänkte på som "de andra" oftare hade fel – eller åtminstone var svårare att förstå sig på. Människor delades upp efter hudfärg och utseende och ansågs tillhöra olika "raser". Man tänkte att eftersom människor såg olika ut så var de också olika. Vissa tänkte också att vissa "raser" var bättre än andra.

Många tyskar tänkte att "den ariska rasen" var den bästa. Alla andra "raser" var sämre, tyckte de. Allra sämst tyckte de om judarna. Det var deras fel att allt gick dåligt.

Nu för tiden vet vi att människosläktet inte är uppdelade i "raser". Oavsett hur vi ser ut och vad vi har för hudfärg är vi likadana på insidan och har samma förmödrar och förfäder.

VILKA GRUPPER
TILLHÖR DU?
KANSKE ÄR DET EN FAMILJ,
EN KLASS, ETT KOMPISGÄNG
ELLER NÅGOT ANNAT.

VILKA ÄR "DE ANDRA", DE SOM
INTE ÄR MED I DIN GRUPP?
ÄR DE LÄTTARE ELLER SVÅRARE
ATT FÖRSTÅ OM DU JÄMFÖR
MED DIN GRUPP?

VILKA ÄR DIN GRUPP
"DE ANDRA" FÖR?

OM ADOLF HITLER

En som tänkte väldigt mycket på syndabockar var Adolf Hitler. Hitler var soldat i första världskriget. Han blev mycket besviken när Tyskland förlorade kriget. Hitler var en av dem som menade att det var judarnas fel. Både utländska judar som vunnit med hjälp av fusk och fula knep, och tyska judar som var feiga och svaga.

En arg målare

Adolf Hitler var en väldigt arg person. Han skällde mycket och var svår att ha att göra med. Därför hade han få vänner. I det första världskriget fick han medaljer för tapperhet, men blev aldrig befördrad. Hans befäl tyckte inte att han passade som ledare.

Innan det första världskriget ville Hitler bli konstnär. Han sökte in till en konstskola men kom inte in. De tyckte inte han var bra nog. Han var mycket fattig och levde i perioder som hemlös.

En bra talare

Men Hitler var bra på en sak: att hålla tal. Han var känslös och intensiv. När han talade lyssnade folk. Han gick med i det lilla politiska partiet Nationalsocialisterna. Det är de som numera är kända som nazisterna. Eftersom han var en så övertygande talare blev han snabbt utsedd till ledare.

Hitlers tal var som teater

När Adolf Hitler åkte runt i Tyskland och höll tal var det som en teaterföreställning. Det var knäpptyst när han gick in på scenen. I början pratade han lugnt och tyst så att alla fick anstränga sig för att lyssna. Sedan pratade han högre och högre, tills han till slut nästan vrålade. Han skällde och viftade med armarna och låtsades vara jättearg. Han hade ju övat genom att ofta vara arg på riktigt, så det såg alldeles äkta ut. Det finns filmer på internet när Hitler håller tal, om du vill kolla.

Varför var Hitlers tal populära?

Hitler pratade om sådant folk gillade att höra: att det tyska folket var världens bästa folk, att de skulle ta tillbaka allt de förlorade i kriget och mer därtill, och att allt dåligt var judarnas fel. Nazisterna placerade ut folk i publiken som hurrade och jublade. De andra som lyssnade drogs med av stämningen och applåderade och jublade de också. Och så gjorde de en speciell hälsning som nazisterna bestämt att alla skulle använda: högerarmen sträcktes ut i vinkel uppåt. Hälsningen kallas numera ofta för Hitlerhälsning och är förbjuden i många länder.

Nu för tiden kan vi tycka att det ser knasigt ut när Hitler står och gormar. Men när det hände var det nytt och spännande. Det fanns inte tv och få hade råd att gå på bio. Att se Hitler tala var för många någonting fantastiskt.

VARFÖR TROR DU ATT
HITLER SKYLLDE ALLT
DÅLIGT I TYSKLAND
PÅ JUDARNA?

KÄNNER DU TILL NÅGON
LEDARE IDAG SOM OCKSÅ
SKYLLER IFRÅN SIG?

HAR DU SKYLLT IFRÅN DIG
NÅGON GÅNG?

OM SVASTIKAN

När Hitler höll tal hängde det stora flaggor med hakkors på längs väggarna. Hakkorset, eller svastikan som det egentligen heter, är ett flera tusen år gammalt tecken som också kallas solkors. Det kommer från början från Asien. För de flesta människor – till exempel de som

bor i Indien eller Japan – symboliserar det solen eller lycka. Men i Europa och Nordamerika är det numera förknippat med nazismen eftersom Adolf Hitler använde det på nazisternas flagga.

En sak kan vara både fin och hemsk

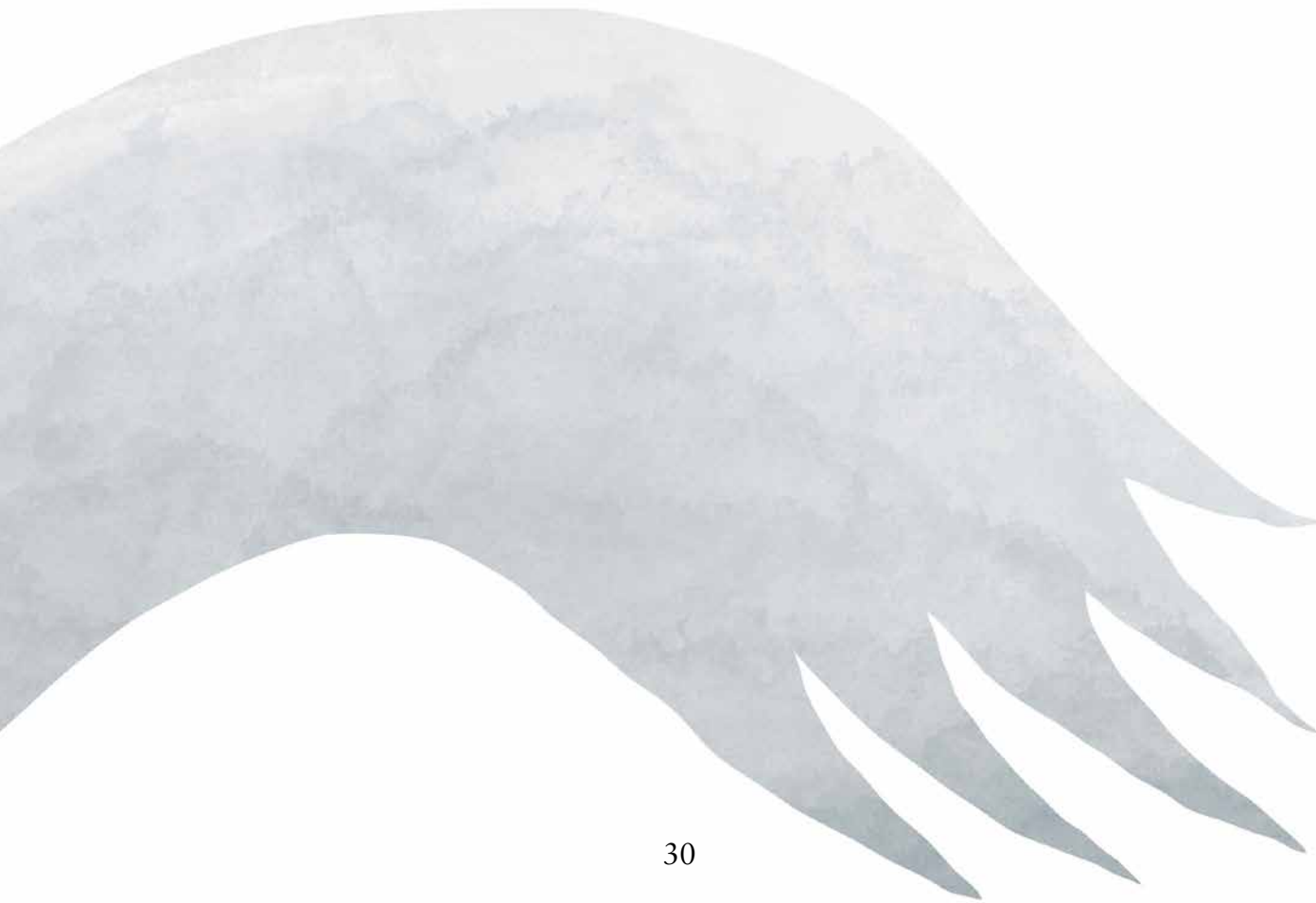
Adolf Hitler tog solkorset, som symboliserade lycka för många. Han kopplade det till nazismen. Nu tycker många att det är hemskt. I vissa länder är det helt förbjudet med svastikor. I Sverige kan man bli dömd för brottet hets mot folkgrupp om man ritat en svastika på en vägg eller har kläder med en svastika på sig.

Ser du någon som har en svastika på kläderna kan det vara bra att fundera på varför. Det kan vara en nazist som vill visa att hen hatar andra människor. Men det kan också vara någon som tycker det betyder lycka. Det kan också vara någon som inte riktigt vet vad vare sig solkorset eller nazisternas hakkors står för. Hen kanske vill verka tuff, eller har på sig den för att göra andra människor upprörda.

Varför valde Hitler svastikan?

Adolf Hitler var rasist och tyckte "den ariska rasen" var bäst. Han och nazisterna trodde att arierna från början kom från Indien. Svastikan är också från Indien. Därför tyckte Hitler att den passade som symbol. Han satte den på nazismens flaggor och hängde dem överallt i lokalerna där han skulle tala.

OM HUR HITLER FÖRSÖKTE TA MAKTEN

Det nazistiska partiet växte, men det gick långsamt. Även om Hitler var populär så tyckte de flesta att han inte passade som ledare. Hans idéer var extrema och han såg inte ut som en ledartyp i sin sidbena och sin lilla mustasch. Och så verkade han så arg hela tiden.

Nazisterna gjorde uppror

Hitler blev otålig. Han tröttnade på att vänta på att tillräckligt många skulle rösta på honom och nazisterna. Han bestämde sig för att istället ta makten i Tyskland med våld. Det hade fascisten Benito Mussolini gjort i Italien 1922. Tysklands nazister var inspirerade av Italiens fascister. Precis som dem föraktade nazisterna demokrati. Demokrati betyder att alla som bor i ett land bestämmer tillsammans. Nazisterna tyckte att det var den som var starkast som skulle bestämma. Adolf Hitler tänkte att han var starkast.

Många nazister klädde sig i uniform, gick omkring och var elaka och slog folk de inte gillade. Det var ingen som vågade göra någonting åt det. Nazisterna trodde att ingen skulle våga göra motstånd om Hitler tog makten heller.

Hitler i fängelse

Men det blev motstånd. Nazisternas uppror slogs ner och Adolf Hitler sattes i fängelse. Fast inte ens upproret verkade få folk att ta Hitler på allvar. I fängelset hade Hitler det så bekvämt att det nästan var som ett hotell. Han fick äta bakelser och ta emot besök av vilka han ville. Han släpptes redan efter något år och fick fortsätta att leda nazisterna – bara han lovade att aldrig försöka ta makten med våld igen. Det lovade Hitler.

VARFÖR TROR DU INTE HITLER
TOGS PÅ ALLVAR?

FINNS DET PERSONER IDAG
SOM VI BORDE
TA MER PÅ ALLVAR?

VEM BRUKAR BESTÄMMA NÄR DU
GÖR SAKER I GRUPP?

VARFÖR BESTÄMMER
DEN PERSONEN?

VARFÖR LÅTER DE ANDRA
HEN BESTÄMMA?

OM NAZISTERNAS LÖGNER

Nazisterna blev mer och mer populära, mycket på grund av att de sa saker många ville höra även om det inte var sant. De ljög på ett väldigt övertygande sätt. De sa att tyskarna var världens bästa folk och att de blivit orättvist behandlade. De menade att de blivit bestulna på landområden genom historien och att de skulle ta tillbaka allt land som tagits från dem. I hemlighet hade de dessutom planer på att erövra ännu fler länder. Men det sa de först ingenting om, eftersom de inte ville att någon skulle försöka stoppa dem.

Förtal

Nazisterna talade illa om alla politiska partier som tyckte annat än dem, om homosexuella och om alla som de tyckte var svaga eller inte levde som nazisterna tyckte att man skulle leva. De talade också illa om de som inte var "arier" – alltså tillhörde den "ras" nazisterna ansåg sig tillhöra. Sämst var man om man var jude. Judar kallades för råttor, parasiter, kackerlackor och annat hemskt. De beskrevs som fega, lömska, tjuvaktiga och ondsinta. Allt dåligt var deras fel, sa nazisterna. Att ljuga och tala illa om andra på det här sättet kallas för förtal.

Nästan ingen säger emot

Det värsta var kanske inte att nazisterna spred sina lögner. Det värsta var kanske att nästan ingen sa emot. När människor får höra samma sak om och om igen, utan att någon säger något annat, börjar många tro att det är sant. Hur mycket lögn det än är.

VARFÖR ÄR DET
VIKTIGT ATT SÄGA
IFRÅN NÄR NÅGON SPRIDER
EN LÖGN?

VAD HÄNDER NÄR MAN FÅR HÖRA
SAMMA LÖGNER GÅNG PÅ GÅNG?

VAD TROR DU DET ÄR SOM GÖR
ATT VISSA TYCKER ATT
DE ÄR BÄTTRE ÄN
ANDRA?

Författare

Jesper Lundqvist är författare och bor på landet med både människor och katter. Han yogar, mediterar och badar gärna. "Med den här boken vill jag skapa förståelse för hur hemska saker kan ske, och hur vi kan lära oss att känna igen dem och stoppa dem innan det gått för långt. Jag ville skriva en bok som berättar om andra världskriget och Förintelsen på ett resonerande sätt, och kopplar det som hände då till det som händer nu. Demokrati och alla människors lika värde är något vi måste kämpa för varje dag."

Illustratör

Fideli Sundqvist bor med sin familj i Nyköping och har studerat grafisk design på Konstfack. Hon är också papperskonstnär och bildmakare och gillar att odla, sticka och vara med djur. "Jag ville låta allvaret speglas i färgerna och svärtan och lätta upp med bilder. Siluetterna och typsnittet är som urklippta, som om något tagits bort, vilket jag tycker speglar innehållet. Jag hoppas att boken uppmuntrar barn till att tänka själva, förstå hur hemska saker kan ske, och vara med och påverka så att det inte händer igen."

Fler titlar av samma författare:

*Föddes Hitler ond?
Hur kunde han få så
stor makt? Varför tog
det så lång tid innan
han stoppades?
Och vad kan vi göra
tillsammans för att det
inte ska hända igen?*

Känner du till Adolf Hitler? Han startade ett världskrig och ett folkmord för inte alls länge sedan. Det borde inte ha fått hända, men det gjorde det ändå. Och det här är berättelsen om hur det otäcka och grymma gick till. För det är viktigt att minnas och förstå även det som är hemskt. Det är så vi ser till att det inte händer igen.

Genväg till olika.nu

Ut med stereotyper – in med möjligheter!

OLIKA